

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

En studie av den japanska natursynen

Josefina Granberg

Självständigt arbete - 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp VT 2019

En studie av den japanska natursynen

A study of the Japanese view of nature

Josefina Granberg

Handledare: Patrik Olsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Anna Jakobsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Omslagsbild: Sacred Couple Rocks. Ise, Japan. Källa: Ellie (2012) [Fotografi]. Flickr.

Tillgänglig via: <https://www.flickr.com/photos/sugarains/7974957620/in/photolist-22aMquu-5izWrz-4PTE8u-61V6Ja-61Vavn-61V9NR-61V9i8-d9HK4j> [2019.05.16]

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Japan, Natursyn, Shintoism, Natur, Landskapsarkitektur

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Ofta beskrivs den japanska relationen till naturen som speciell. I såväl forskning som populärkultur har den japanska kärleken till naturen lyfts fram. Detta hänvisas till bland annat shintoismen, den japanska trädgårdskonsten, te-ceremonier eller den japanska vördnaden för naturens årstidsväxlingar. Denna bild har dock kommit att ifrågasättas av flera forskare som menar att detta är en generaliserande och förenklad bild av Japan som inte överensstämmer med verkligheten. Efter andra världskriget har Japan gått igenom en omfattande industrialisering och urbanisering och har växt till att bli en ekonomisk stormakt. Utvecklingen har dock inneburit negativa effekter för landets naturmiljöer och Japan har blivit kritiserat för att inte göra tillräckligt för att leva upp till FN:s klimatmål. Samtidigt har religiösa aktörer i Japan börjat marknadsföra Shintoismen som en ekologisk religion som kan lära resten av världen hur man lever i harmoni med naturen, som ett sätt att bekämpa miljöförstöring. Detta är möjligt tack vare den västerländska uppfattningen om att östasiatiska religioner som till exempel shintoism, buddhism och hinduism är naturvänliga och därmed kan bistå västvärlden med ekologisk visdom.

Uppsatsen ifrågasätter bilden av den japanska natursynen och undersöker dess betydelse för den japanska naturen. Syftet är att få en djupare förståelse för synen på natur i den japanska kulturen. Uppsatsen avslutas med en diskussion om den japanska natursynen är romantiserad och på vilket sätt detta påverkar den faktiska naturen i Japan.

Abstract

The Japanese relationship to nature is often described as special. In both science and popular culture, the Japanese love of nature has been highlighted. This refers to, among other things, Shintoism, the Japanese gardening art, tea ceremonies or the Japanese reverence for nature's seasonal changes. This picture has, however, been questioned by several researchers who believe that this is a generalizing and simplified picture of Japan that does not correspond to reality. After the loss of World War II, Japan has undergone extensive industrialization and urbanization and has grown to become a major economic power. However, the development has had a negative impact on the country's natural environments and Japan has been criticized for not doing enough to live up to the UN's climate goals. At the same time, Japan's religious associations have begun to market themselves as an ecological religion that can teach the rest of the world how to live in harmony with nature, as a means of combating environmental pollution. This is possible thanks to the global perception that East Asian religions such as Shintoism, Buddhism and Hinduism are nature-friendly and hence ecological religions.

The essay examines the image of the Japanese nature vision and questions its significance for Japanese nature. The purpose is to gain a deeper understanding of the natural view of Japanese culture. The essay concludes with a discussion about the Japanese nature vision is romanticized and in what way this affects the actual nature of Japan.

Förord

Kandidatarbetet har skrivits på våren 2019 inom ramen för Landskapsarkitekturprogrammet vid Sveriges Lantbruksuniversitet Alnarp.

Jag vill inleda med att tacka min handledare Patrik Olsson, som handlett mig på den stundvis snåriga vägen fram till det färdiga arbetet. Ett tack ska också riktas till personalen på Alnarps bibliotek som genom pågående renovering bistått mig med öronproppar och flertalet intressanta böcker (samt ett förlåt för alla förseningar).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammandrag

Abstract

Förord

Inledning	sid. 6
Bakgrund	6
Mål och Syfte	6
Material och Metod	7
En introduktion till Japan	8
Kort om Japans historia	8
Japans natur	9
Natursyn som begrepp	10
Den japanska natursynen	10
Natursynen i religion och filosofi	12
Shintoismen	12
Zen-buddhismen	13
Kinesiska filosofier	13
Trädgården och naturen	14
Trädgårdselementen	15
Natur som metafor	16
De japanska årstiderna	17
Kritiken mot den japanska natursynen	18
Naturen som ideologi	18
Bilden av öst och väst	18
Shintoismen och nationalismen	20
En "grön" religion	21
Traditionell natursyn i ett modernt samhälle?	23
Ett urbaniserat land	23
I harmoni med naturen?	23
Diskussion och reflektion	24
Hur kan den japanska natursynen beskrivas?	24
Hur kan den japanska natursynen påverka den	
japanska naturen?	26
Referenser	29

Inledning

Bakgrund

Inför stundande utbytesstudier i landskapsarkitektur på Chiba University i Japan väcktes mitt intresse för den japanska trädgårdskonsten. I Japan är trädgårdskonsten mycket högt värderad och känd över hela världen. I japanska parker och trädgårdar är naturen idealet och man utgår från dess enkelhet och asymmetri för att skapa perfektion. För det japanska folket är den japanska trädgården inte bara en trädgård utan den speglar japanernas natursyn, religion och filosofi (Holm, 1996:7). För att förstå tankarna bakom den japanska trädgårdskonsten behövde jag således studera den japanska natursynen. Den japanska natursynen är väl omskriven i svensk litteratur och ofta beskrivs japanernas förhållande till naturen som speciell. Vilket hänvisas till bland annat deras vördnad för körsbärsblomningen, heliga natur och deras högt värderade trädgårdskonst. Detta förklaras med att den japanska natursynen har rötter i Shinto och Zen, där naturen anses vara besjälad av andar, och där människan ska leva i samförstånd med naturen. Samtidigt har Japan genomgått en omfattande industrialisering och urbanisering under de senaste årtionden. Hur går denna vördnad för naturen ihop med den omvandling som Japan gått igenom? Stämmer bilden av japanen som lever i harmoni med naturen eller är beskrivningen av den japanska natursynen som speciell, missvisande?

Mål och syfte

Målet med uppsatsen är att försöka beskriva den japanska natursynen och hur synen på naturen påverkar Japans natur. Syftet är att få en djupare förståelse för hur man inom japansk kultur ser på natur.

En studie av den japanska natursynen:

- Hur kan den japanska natursynen beskrivas?
- Hur påverkas den japanska naturen av den japanska natursynen?

Material och metod

Kandidatuppsatsen utförs i huvudsak genom en kvalitativ litteraturstudie. Litteraturen har bestått av vetenskapliga artiklar, rapporter och teorier och främst behandlat ämnen som: humanekologi, natursyn, japansk kultur samt japansk natursyn.

Titlar som har varit av särskild betydelse för arbetet:

Shinto, Nature and Ideology in Contemporary Japan – making sacred forests av Aike P. Rots (2017), som i sin forskning belyser shintoismens utveckling under efterkrigstidens Japan

Japanese images of nature – Cultural perspectives av Arne Kalland och Pamela J. Asquith (1997), som med flera artiklar beskrivit den komplexitet som finns i den japanska natursynen

Inspiration från Japanska Trädgårdar av Christa Holm (1996),
Creating Japanese Gardens av Philip Cave (1996), som tillsammans har gett mig målande beskrivningar av den japanska trädgårdskonstens uppbyggnad och tankar

Uppsatsen innehåller kursiverade ord på japanska. Syftet med detta är att förtydliga att det är den japanska natursynen som beskrivs, vilket innefattar begrepp och ord på japanska. Det ska också göra det lättare för den som läser att hitta mer information om begreppen.

En introduktion till Japans historia och natur

Kort om Japans historia

Redan för 100 000 år sedan levde människor på de japanska öarna som då satt ihop med det asiatiska fastlandet. Från Kina och Korea kom kunskapen om att odla ris och en risodlarkultur växte fram. Där bergsskogarna mötte låglandet växte ett varierat kulturlandskap fram som kom att kallas *Satoyama*. Det bergiga och skogstäckta inlandet förblev relativt orört under lång tid. Från 1600-talets början fram till 1800-talets mitt var Japan så gott som helt isolerat från omvärlden och utvecklades till ett odlings- och kretsloppssamhälle där man hushållade med naturresurserna (Blomberg 2014).

I slutet av 1800-talet öppnades landet upp igen och en intensiv industrialisering började. Nya industrier byggdes och människor flyttade in i städerna för att arbeta, infrastruktur i form av järnväg och hamn byggdes ut. Efter förlusten av andra världskriget fick landet byggas upp på nytt och Japan genomgick en snabb teknisk och ekonomisk utveckling. Landet växte till att bli den näst största ekonomin i världen efter USA fast dess få egna råvaror. Utvecklingen innebar dock negativa effekter för landets naturmiljöer. Med detta kom en stor ökad bebyggelse och industrier som bidrog med luftföroreningar. Plantageskogar och dammbyggen tog plats i landskapet. I samband med detta växte en miljörelse fram som protesterade mot de negativa effekterna på naturen och lagar infördes för att reglera dess påverkan på naturen och miljön (Blomberg 2014).

Genom den snabba industrialiseringen har Japan på bara några årtionden lyckats nå en hög levnadsstandard och idag har japanerna den högsta medellivslängden i världen. Med ca 27 miljoner invånare har landet världens elfte största befolkning. Stortokyo som innefattar Tokyos storstadsområde räknas som världens folkrikaste storstadsområde på 35 miljoner invånare på en yta lika stort som Skåne (Kirby 2011).

De två största religionerna i landet är shintoism och buddism, de flesta japaner utövar båda. Shintoceremonier brukar utföras vid födelse och bröllop, medan buddistiska riter sker vid minneshögtider och begravningar. Idag är det få japaner som ser sig som religiösa, men traditioner kopplade till religion är en viktig del av kulturen. Sedan andra världskrigets slut är religion och stat genom en konstitution separerade. 1947 antog Japan en grundlag som stadgar att landet är en parlamentarisk demokrati, med grundläggande fri- och rättigheter. I grundlagen avsäger sig för alltid landet att använda krig som medel för att lösa statliga konflikter. Detta har dock kommit att ifrågasättas under de senaste åren, och 2010 infördes en folkomröstningslag som underlättar grundlagsändringar (Larsson 2016).

Japans natur

Japan är en önation, som i huvudsak består av de fyra stora öarna Hokkaido, Shikoku, Kyushu och Honshu, utöver dessa finns mer än 4000 mindre öar (Fuijo During 1985). Landet ligger i Stilla havet öster om den asiatiska kontinenten och sträcker sig 3000 km från norr till söder. I det avlånga landet finns ett varierat klimat, med subarktiska miljöer i norr, till ett subtropiskt klimat i söder. 70 procent av landets yta är täckt av bergsområden, och på öarna i söder finns korallrev och tropiska skogar. För ca 15 miljoner år sedan skiljdes de japanska öarna från den asiatiska kontinenten och har sedan dess utvecklats till att bli en av de artrikaste miljöerna i världen i förhållande till sin storlek (Blomberg, 2014:6).

Japan har ett tropiskt monsunklimat med en torrperiod och en regnperiod och fyra årstider. I norra Japan på ön Hokkaido finns bergsområden med subarktiska förhållanden och barrskog. På vintern är området täckt av snö och kalla monsunvindar från väst gör att det faller mycket snö på nordvästra sidan och kan bli 4 meter djup, medan klimatet i öster är klarare och torrare. På de tre sydligare huvudöarnas kustområden är temperaturen varmare och det finns en stor artrikedom av träd som växer i skogar av vintergröna lövträd. Här är vintrarna torra och det snöar mycket sällan. Från maj till juli är det regnperiod och somrarna är varma och fuktiga. Medeltemperaturen i Tokyo, som ligger på ön Honshus östra sida ligger på 4 grader i januari respektive 27 grader i augusti (Fuijo During, 1985:16).

Det japanska landskapet består till 70 procent av berg och nästan två tredjedelar är täckt av skog. Den bergiga terrängen gör att det är lite odlingsbar mark. Japan ligger i ett område där fyra av kontinentalplattorna möts vilket gör att Japan till ett av världens mest vulkantäta och jordbävningdrabbade områden. I landet finns över 500 vulkaner där 108 stycken är aktiva och en av de kändaste vulkanerna är Mount Fuji som ligger söder om Tokyo. Det känns igen på sin ovanligt välformade topp och är det högsta i Japan på 3776 meter. En stor del av vulkanerna ligger i naturskyddade områden och har blivit populära resmål för japaner. Runt vulkanerna finns naturligt varma källor som har medfört att det finns tiotusentals badanläggningar så kallade *onsens* som är mycket populära.

Japan har drabbats av olika naturkatastrofer. De vanligaste är tyfoner och översvämningar i samband med mycket regn (Fujo During, 1985). I norr kan stora mängder snö orsaka problem med framkomlighet i trafiken. 2011 inträffade den senaste stora jordbävningen som resulterade i att en tsunami slog till mot Tohokus kust ca 40 mil utanför Tokyo. 1900 människor omkom och skallet var det kraftigaste som uppmätts i Japan sedan mätningarna startades. Ca 14 procent av landytan har någon form av skydd, bland annat finns 29

nationalparker och flera tusen naturreservat där majoriteten är små. De flesta av de skyddade områdena är dock rekreationsområden och inte naturskyddade områden så som i Sverige (NE 2019).

Natursyn som begrepp

Ett centralt begrepp i den här uppsatsen är *natursyn*. Därför kommer följande stycke ge en teoretisk förklaring av begreppet.

Sverker Sörlin, idéhistoriker och professor i miljöhistoria ger i sin bok *Naturkontraktet - om naturumgängets idéhistoria* (1991), en definition av begreppet som de föreställningar, definitioner och attityder som människor har om naturen (Sörlin, 1991:26). Natursyn handlar således om människors idéer om natur och bör enligt Sörlin ses som en spegling av människors umgänge med naturen. Olika natursyner har dominerat under olika tidsperioder och hur vi ser på naturen är ofta förankrad i rådande politiska ideologier, filosofiska tankesystem och religiösa åskådningar. Dock finns det i varje samhälle en natursyn som kan anses vara hegemonisk, skriver Sörlin.

För att beskriva den japanska natursynen bör man alltså titta på vilka idéer och tankar som dominerade och styrde under en viss tidsperiod. Genom tiderna har natursynen blivit beskriven indirekt och direkt i text och bild men kan även synas i landskapet (ibid)

Hur vi ser på naturen har alltså sett olika ut under olika tidsperioder. Som blivande landskapsarkitekt är det viktigt att göra sig medveten om sin egen natursyn och sätta denna i en historisk kontext. Vår natursyn präglar medvetet eller omedvetet vårt arbete. Den har format hur parker och trädgårdar gestaltats historiskt och den påverkar vilka platser vi skapar idag. Natursynen påverkar också sättet vi vistas i och upplever naturen. Landskapsarkitektens yrke, skulle kunna beskrivas som att gestalta mötet mellan natur och människa, och därmed är det relevant att fråga sig hur natursyn styr detta möte.

Den japanska natursynen

De japanska begreppen *uchi* och *soto* spelar en central roll i det japanska sättet att se på världen. *Uchi*, som betyder "inne" eller "på insidan", symboliserar individens sociala universum: familjen, vänner, arbetskamrater och i förlängningen hela det japanska folket och nationen. Tillsammans bildar de ett "vi" som ställs i motsats till *soto* "där ute", som

representerar världen utanför och anses vara potentiellt farligt. Hit hör också den vilda naturen till. (Holm 1996, Hendry 1997). Utifrån denna klassificering räknas trädgården som något som finns på insidan, fast att den rent fysiskt ofta är utomhus.

I boken *Inspiration från Japanska Trädgårdar* (1997) beskriver författaren Christa Holm, att synen på naturen i Japan är ambivalent, eftersom den både innefattar en vild och okontrollerbar utsida och en tämjd och trygg insida. Naturen är både ond och god, vilket kan förklaras av att det japanska klimatet både varit gynnsamt och förödande för befolkningen. Kraftiga regn har gynnat landets traditionella risodlarkultur, samtidigt som vulkanutbrott och jordbävningar, har varit ett ständigt hot även för det moderna samhället (Holm 1997:20).

Hotet från den vilda, okontrollerbara naturen, kan förklara varför japanerna generellt föredrar den kontrollerade och idealiserade naturen i trädgården (Kalland och Asquith 1997). I artikeln *Japanese Perceptions of Nature* (1997:16) skriver Arne Kalland, professor i socialantropologi vid Oslo Universitet och Pamela J. Asquith professor i antropologi vid Alberta Universitetet: "the nature cherished by most Japanese is not nature in its original state but in its idealized state". Det är inte naturen i sin ursprungliga form, utan enskilda, utvalda delar av den som beundras. Trädgården blev ett sätt att avbilda naturen "där ute" på ett inhägnat och säkert avstånd.

Den japanska trädgården är en konstnärlig tolkning av det japanska landskapet med flera symboler (Holm 1996, Kalland och Asquith 1997, Kastrup och Sjunnesson 2006). Utifrån ett mikroperspektiv av världen, kan en sten symbolisera ett berg, mossan en skog och stenar i vatten blir öar i ett hav. På samma sätt föreställer det välklippta bonsaiträdets en idealiserad version av det perfekta trädets. Det är först när naturen tuktas av människan som dess skönhet kommer fram.

Samtidigt som den vilda naturen symboliserar det främmande och farliga, finns en tro om att den är besjälad av en gudomlig kraft, så kallad *kami* (Holm 1996, Kalland och Asquith 1997, Kastrup och Sjunnesson 2006). Detta är en central del inom den japanska religionen shintoismen. För att återkoppla till Sörlins (1991) definition av natursyn som något som formas i religiösa åskådningar och filosofi, kommer nästa del handla om den japanska natursynens kopplingar till religion och filosofi.

Natursynen i religion och filosofi

Shintoismen

Tron på att naturen är besjälad av en gudomlig kraft *kami*, sträcker sig lång tillbaka i japansk mytologi, och är än idag befäst i den japanska kulturen (Holm 1996, Kalland och Asquith 1997). Denna tanke återfinns i den japanska religionen Shintoismen, där *kami* kan uttrycka sin närvaro i olika fysiska fenomen, som på något sätt inger en känsla av andlighet eller vördnad hos människor. *Kami* kan därmed finnas i solen och månen, gamla träd, stenar, floder eller berg, men också i djur och människor vars karaktär utmärker sig (Holm 1996, Kalland och Asquith 1997). Med andra ord, kan naturen likväl människa vara gudomlig och bli föremål för tillbedjan.

I boken *Creating Japanese Gardens* (1996) av författaren och landskapsarkitekten Philip Cave, beskrivs hur föremål med unika former eller som på annat sätt väckte vördnad, blev prydda med vikta, vita pappersremsor och snören av risstrån, för att markera deras värde. Detta förekommer ofta på stenar, som ibland även skyddas av små helgedomar. De japanska bergen anses vara särskilt betydelsefulla eftersom de är boplats för både *kami* och japanska förfäder (Cave 1996:28).

En viktig del av shinto är tanken om *renheten* både i yttre och inre form (Cave 1996, Holm 1996). Ceremonier består därför av renhetsritualer där man tvättar händerna och mun innan man börjar be, vilket ska symbolisera själens och kroppens rening. Renheten har också kommit att påverka den japanska estetiken. De första religiösa platserna ska ha varit enkla öppningar i skogen. Dessa flyttades så småningom till helgedomar som byggdes som ersättning till *kami* då deras ursprungliga plats i skogen avverkades för jordbruk. Vid shinto-helgedomar finns en vit, rektangulär yta av grus, som symboliserar det enkla och rena, vilken har kommit att inspirera stenträdgårdens utformning (Holm 1996).

Inom shinto används traditionellt sett inte storslagna byggnader eller symboler för att manifesteras makt. Istället byggs enkla helgedomar enligt stram shintoestetik. Även tillhörande trädgårdar präglas av enkelhet i sin utformning och materialval. För att få en förståelse för den japanska synen på byggnader och tid, kan man enligt Holm (1996) titta på shinto-helgedomen *Ise-jingu* som har varit en helig plats tillägnad Solens gudinna i 1300 år. Helgedomen består av två huvudbyggnader, där den ena används och den andra håller på att byggas upp. En gång varje generation flyttas gudinnan från den gamla till den nya byggnaden, och den gamla byggnaden rivs. Bara en grundpelare av den gamla helgedomen lämnas kvar och efter 20 år upprepas det. Den tomma yta där helgedomen tidigare stått

symboliserar rening och uppbyggnaden av en ny representerar den ständiga process av förnyelse som pågår i naturen. Det är inte byggnaden utan idéerna som lever vidare (Holm, 1996:25).

Zen-buddhismen

Många idag kända japanska konstarter har sina rötter i *Zen*, vilket är en buddhistisk inriktning som kom från Kina till Japan på 1100-talet (Holm, 1996:25). Fast att den aldrig blev en bred eller populär praktik i Japan, kom den att sätta djupa spår i den japanska kulturen och estetiken (Fornander, 1991:176). Teceremonin började i zen-templen. Att den fick så stort inflytande berodde på att den passade bra ihop med den stränga livsfilosofi som fanns hos de maktavande samurajerna. *Zen* handlar om att leva i nuet och avfärdar rationellt tänkande som sätt att nå förståelse (Holm, 1996:25).

Den zen-buddhistiska trädgården var i första hand en plats för meditation. Dess strama utformning ska hjälpa munkar att nå ett tillstånd där inga tankar längre finns, och där gränsen mellan det egna jaget och världen försvinner. Tillvarons flyktighet betonas inom zen och har påverkat den japanska livssynen. Förändring anses vara en naturlig del av livets cykel och i trädgårdskonsten framhävs årstidsvariationer. Flyktiga element som snö, höstfärger och blommor förstärks av beständiga element som städsegröna växter, stenar och grus. Tanken är att naturens ständiga förnyelse, som pågår i årstids- och dygnsväxlingar, ska förstärkas genom en tidlös bakgrund. Samtidigt som den zen-buddhistiska trädgården ska vara en oas där tiden står stilla, i en föränderlig värld (Holm, 1996:25).

Kinesiska filosofier

Kinesiska filosofier har haft en stor påverkan på den japanska kulturen (Holm, 1996:26). Den taoistiska filosofin, kom liksom buddhismen ursprungligen från Kina, och bygger på idén om att det finns två motsatta urkrafter *in* och *yo* (på kinesiska *yin* och *yang*) som tillsammans skapar harmoni om de står i balans. Tanken om att motsatser skapar harmoni används även i japanska trädgårdar där till exempel kontrasten mellan ljust och mörkt, hårt och mjukt, vertikalt och horisontellt används flitigt för att skapa balans mellan olika element. Naturen är i ständig förändring genom ett dynamiskt samspel av yin och yang. Därmed skapas en balans mellan harmoni och dynamik, ordning och förändring (Sörilin, 1991:46). Människor bör leva tillbakadraget och enkelt, i fred med djuren och naturen. Vidare, skriver Sörilin, kan det taoistiska idealet uttryckas som att "människan inte kan fullända naturen, men genom att låta Tao verka kan människan fulländas av naturen" (Sörilin, 1991:46). Enligt taoismen, lever den vise i harmoni med naturen först när den följer

naturens mönster och dess konstanta förändringar, och agerar efter det (Gustavsson, 1988:139).

I artikeln *Magical Thought at the Interface of Nature and Culture* (1997) skriver Josef A Kyburz, forskare i etnologi vid det Franska Nationella Centrumet för vetenskaplig forskning, att det finns en fundamental skillnad mellan sättet västerländska och japanska kultur uppfattar världen och människans existens (Kyburz, 1997:258).

Enligt japansk uppfattning är inte människa och natur varandras motpoler, utan tillhör samma omfattande helhet. Världens existens befinner sig i ett obestämt, cyklist kontinuum. Vilket skiljer sig från den västerländska judisk-kristna uppfattningen om att människan är överlägsen allt annat omkring sig. Med en linjär syn på tillvaron, med en tydlig början och slut, i antingen evig salighet eller fördömelse (ibid). Enligt den japanska världssynen är gudar, de döda och den levande världen, del av samma kosmiska dimension. Gudar och andar lever i naturen. Denna förening mellan människa och natur, och i förlängningen hela den kosmiska helheten, har i japansk kultur ansetts vara det ideala sättet att leva, och ett förverkligande av den "kosmiska principen" (Kyburz 1997:21). Följande, menar han att detta kan förklara japanens djupgående indikation med naturen. Människans flyktiga liv associeras med naturens flyktighet, som leder till övertygelsen att naturen och människan är som väsen densamma, rotade i samma existentiella princip (ibid).

Trädgården och naturen

Som tidigare nämnt är den japanska trädgården en idealiserad bild av den japanska naturen. Den föreställer det farligt vilda fast i en kontrollerad, kulturell kontext. "The most important thing that Japanese appreciate in nature is not his strength, but her beauty" (Kalland och Asquith 1997:16).

Detta kommer till uttryck i den japanska trädgården. I artikeln *Nature Tamed: Gardens as a microcosm of Japan's View of the World* (1997) beskriver Joy Hendry, professor i socialantropologi vid Oxford Universitet, att trädgårdar över hela världen representerar människans försök att skapa kultur i sin naturliga omvärld, vare sig det handlar om att ge uttryck för andlighet och estetik eller för att odla mat och få skydd (Hendry 1997). Genom att studera den japanska trädgården kan en alltså få förståelse för hur naturen uppfattas. Den japanska natursynen speglas på flera sätt i den japanska trädgården.

Den japanska trädgården skiljer sig från dem europeiska (Holm 1996, Hendry 1997). Till skillnad från europeiska trädgårdar, som oftast är placerade mellan gatan och huset och

därmed erbjuder viss insyn, är den japanska i regel väl inhägnad och gömd. "They are a piece of the outside enclosed or 'wrapped up' by layers of inside" (Hendry 1997:86). Detta kan återkopplas till de japanska begreppen *uchi* och *soto*, där trädgården (på insidan) ska skyddas från det där ute.

Trädgården ska också ge illusionen av rymd och avstånd, även i begränsade utrymmen, för att ge en känsla av mystik och djup. Samtidigt som trädgården ska vara inhägnad, finns begreppet *shakkei*, som Christa Holm översätter till "lånat landskap" (Holm 1997:38). Detta går ut på att låta utvalda delar av det omgivande landskapet bli visuella inslag i trädgården, och på så vis kan det vilda landskapet beundras från den säkra trädgården (Holm 1997, Hendry 1997). Även detta kan ses som ett sätt att "kultivera" det vilda utanför, genom att reducera det och rama in det, framhävs bara de delar av landskapet som är önskvärda.

Trädgårdselementen

Den japanska trädgården är alltigenom ett konstverk, skriver Holm (1997), och står nära andra japanska konstformer som skulptur, poesi och måleri. De tidiga japanska trädgårdsmästarna såg skapandet som ett slags måleri i levande material. Naturen i trädgården ska få betraktaren att uppleva naturens innersta väsen. De viktigaste elementen i trädgården är stenar, vatten och växter, vilka lika gärna kan uttryckas symboliskt (Holm 1996, Cave 1997). Exempel på detta är den zen-buddhistiska stenträdgården *Ryoanji* i Kyoto. Här finns varken träd, buskar eller blommor, utan trädgården består helt av grus och sten. Grå stenblock med lite mossa, ligger på en krattad grusyta, med en omkringliggande mur. Kompositionen har tolkats på flera sätt, som bergstoppar bland moln eller öar i ett hav (Holm 1996, Cave 1997), i enlighet med zen-buddhismens antiintellektuella lära, är det upp till betraktaren att göra sin egen tolkning. Hela universum kan rymmas på denna begränsade yta.

Stenar som utmärker sig som vackra eller speciella, är besjälade enligt shinto (Holm 1996, Cave, 1997, Hendry 1997) Enligt japansk uppfattning kan man lära sig att känna en stens karaktär och vad den har att säga, utifrån dess *sabi* – patina. Stenarna representerar det oföränderliga och beständiga i trädgården. För att placera ut stenen krävs lång tids träning och erfarenhet, stenen måste stå i balans men resten av trädgårdens delar, annars kan stenens inneboende ande bli orolig. Om inte stenen behandlas med respekt riskerar dess kami hämnas i form av fattigdom eller sjukdom (Holm 1996).

Vattnet som symbol för renheten, är alltid på något sätt representerat i den japanska trädgården. I stenträdgården representerar krattat grus vattnets rörelser. Liksom stenarna ska vattnet se naturligt ut och hållas rent. Så länge som dammar har använts i trädgården,

har det även funnits öar formade som sköldpaddor och tranor. Dessa föreställer de odödligas öar, som enligt kinesisk mytologi bars upp av jättelika havssköldpaddor och där de odödliga färdades på vita tranor. Idag symboliserar sköldpaddan och tranan lycka och långt liv, och en vilande trana vishet (Holm 1996:27).

Stora geometriska planteringar av blommor, som ofta finns i europeiska trädgårdar, finns traditionellt inte i den japanska trädgården. Det är inte kvantiteten utan kvaliteten som uppskattas. En blommas skönhet blir inte större av att den upprepas, tvärtom. I zen-buddhistiska trädgårdar planteras ofta kamelior för sina mörka vackra bladverk. Innan de formklippta träden börjar blomma, plockas de flesta knopparna bort, för att endast låta ett fåtal slå ut (Holm 1996).

Skötseln av trädgårdarna är mycket omfattande och kan mer liknas vid en manikyr än städning (Holm 1996). Fallna löv sopas bort eftersom de annars förstör helhetsintrycket av trädgårdens karaktär. Om det ligger några fallna blomblad på marken tillhör dessa antagligen den planerade "naturliga oordning" som trädgårdsmästaren vill återskapa (Holm 1996). Barrträd beskärs minutiöst för att kronorna ska få en molnlik form och den rätta luftiga karaktären. Tanken med denna omsorgsfulla manikyr är att framhäva "det naturliga" i naturen, och på så sätt framhäva dess ideala skönhet. Precis som skönheten i människan kommer fram genom rening, blir naturens skönhet synlig genom att ta bort vad som inte anses vara idealt (ibid).

Natur som metafor

"Through metaphors we understand the abstract of the concrete" (Kalland och Asquith 1997:22). I den japanska kulturen finns en lång, konservativ tradition av att använda vissa delar av naturen som metaforer och symboler för känslor, tillstånd och fenomen. Redan i unga år uppfostras japaner in i en social kontext, där känslor uttrycks genom metaforer för natur, vilket författarna menar, har gett upphov till bilden av den japanska "känsligheten för naturen". (Kalland och Asquith 1997) I japansk litteratur har vissa naturliga fenomen blivit förknippade med känslor så ofta att de idag har blivit ett sätt att uttrycka känslor. En trana som flyger, kan bland annat symbolisera hur högt en människas ande kan sväva, och en sköldpadda hur djupt den kan sjunka. Men både tranan och sköldpaddan symboliserar också ett långt liv (Henry 1997). Bilder av naturen kan alltså symbolisera flera saker i olika sammanhang.

Mono-no-aware "att bli rörd inför tingen" är ett uttryck som beskriver det japanska sättet att se på världen (Holm, 1996:25; Fornander 1991:180). Enligt Holm beskriver japanerna

själva det som en djup uppskattning för naturens flyktiga skönhet och livets förgänglighet, eller som Fornander uttrycker det, ett sätt att se på världen med hjärtat. Att med en melankolisk underton beundra och hylla årstidernas växlingar, det första höstlövet eller *sakura* körsbärsträdens blomning på våren. Körsbärsblomningen som är praktfull men kort har blivit en symbol för livets lycka och storhet men också dess bräcklighet. (Holm, 1996) I det japanska språket finns flera metaforer hämtade från naturen som används för att beskriva mänskliga känslor och flera japanska poeter har inspirerats av den idealiserade naturen i trädgården (Holm 1996, Arntzen 1997).

Två andra viktiga japanska begrepp är *wabi* och *sabi*. Begreppen kommer från den zen-buddhistiska filosofin och dess estetik har påverkat den japanska trädgårdskonsten (Holm, 1996 sid.28). *Wabi* är kopplad till teceremonins ideal och betyder dyrkan av enkelheten, det naturliga och asymmetriska. *Sabi* står för skönheten som finns i det som påverkats av tidens tand. En uppskattad patina på föremål, som en rostig yta eller mossa på stenar. Liksom *mono-no-aware* innehåller begreppen en melankolisk underton (Holm, 1996:28).

De japanska årstiderna

Bilder och metaforer för de japanska årstiderna är ständigt återkommande i den japanska kulturen (Holm 1996, Ackermann 1997). Japansk konst och poesi har nästan uteslutande beskrivit de japanska årstiderna. I artikeln *The Four Seasons: One of Japanese Culture's Most Central Concepts* (1997) skriver Peter Ackermann, forskare i japanska studier vid Erlangens Universitet, att årstiderna är ett vanligt motiv i den japanska konsten och poesin, men att de också har en djupare ideologisk betydelse. Enligt Ackermann, symboliserar bilder av naturen (och de fyra årstiderna) universum, där årstiderna är uttryck för världens kosmiska ordning som ständigt förändras, av yin och yang. Bilder av naturen kan därför ses som uttryck för japansk religion och ideologi. Bara när människan följer naturens ordning kan den fulländas.

Att naturen har varit ett så återkommande motiv i japansk konst och poesi, har bidragit till uppfattningen om att japanerna har en särskild vördnad eller kärlek till naturen, vilken även japanerna själva delar (Ackermann 1997, Arntzen 1997). Alltså, är det snarare idén om/ bilden av naturen, än den faktiska naturen, som är viktig i såväl den filosofiska som verkliga relationen till naturen.

Bilder av natur används också i japansk media och reklam (Morean och Skov 1997). I artikeln *Mount Fuji and the Cherry Blossoms: A View from Afar* (1997) skriver Brian Morean, antropolog och professor i japanska studier vid Hong Kong Universitet och Lise Skov, kultursociolog, att japanerna ständigt matas av mediabilder som anspelar på naturen och

dess symbolik. *Sakura* körsbärsblomningen, som har blivit en av de vanligaste symbolerna för Japan, används flitigt i japansk reklam. För japanerna symboliserar den flera saker, livets flyktighet, blomstrande kvinnlig skönhet, men mest känd är den som vårens förebud. På våren används bilder av *sakura* för att marknadsföra allt från banker, skolårets början, skönhetsprodukter och kläder. På så sätt används bilder av natur, särskilt av årstiderna, som ett sätt för företag att marknadsföra så mycket som möjligt, för att få folk att konsumera. Denna upprepning av natur i mediabilder, menar Morean och Skov (1997), påverkar den japanska natursynen och japanernas syn på sig själva.

Dessa mediabilder av Japan sprids även internationellt, och bilden av Japan och dess natur blir densamma oavsett om de produceras i Japan eller Europa (Morean och Skov 1997). På samma sätt som Ayers Rock representerar Australien, har Mount Fuji blivit symbol för Japan. Genom att ständigt referera Japan till Fuji, geishor och körsbärsblommor bildas en global konsensus om vad Japan är. Slogans som "Japans fyra årstider" eller "Japans närhet till naturen" kan också ses som en produkt av en orientalisk diskurs, vilket författarna menar, främjar stereotyper av Japan såväl väst. I detta sammanhang används naturen som ett sätt att förstärka skillnader mellan "öst" (Japan) och "väst" (Morean och Skov 1997:182).

Kritik mot den japanska natursynen

Morean och Skovs artikel (1997) lyfter de stereotyper som finns när vi talar om japansk natursyn. Nästa del av uppsatsen kommer lyfta den kritik som finns mot "bilden" av den japanska natursynen som speciell. Hur generaliseringar om öst och väst används för nationalistiska syften i Japan.

Naturen som ideologi

Bilden av öst och väst

I den orientalistiska diskurs som Morean och Skov (1997) beskriver, ställs stereotypa uppfattningar om "öst" och "väst" mot varandra. Utifrån detta karaktäriseras japanen som nära naturen, medan människan i väst karaktäriseras som distanserad från den. Där väst vill frigöra sig från och dominera naturen medan japanen lever i harmoni med den och de fyra årstidernas rytm (Morean och Skov 1997:182). I boken *Shinto, Nature and ideology in contemporary Japan - making sacred forests* (2017) kritiserar Aike P. Rots, forskare i japanska studier vid Universitetet i Oslo, den västerländska stereotypa bild som finns om

österländska religioner. Asiatiska religioner som till exempel buddhism, taoism och shintoism blir hopbuntade som "öst", och beskrivna som holistiska naturreligioner. Medan "väst" blir beskriven som antropocentrisk, där kristendomens tanke om människans ställning över naturen, anklagas för att vara ansvarig för den pågående miljökrisen (Rots 2017: 48).

Ett exempel på detta är den uppmärksammade artikeln *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis* (White 1967). I den skriver, historikern och författaren Lynn White, att miljökrisen som dagens samhälle står inför är ett resultat av den västerländska människans syn på naturen. I artikeln ställer White kristendomen i motsats till animistiska tankar som finns i asiatiska religioner.

Liknande tankar uttrycktes av västerländska filosofer, i vad som kom att kallas ekosofin. Under 1970-talet började ekologiska filosofier så kallad ekosofi, slå igenom runt om i USA och Europa, där man diskuterade människans roll i förhållande till miljön. Dessa tittade mot öst och inspirerades av Zen och Dao, som de ansåg hade den ekologiska visdom som västvärldens människa kan lära av (Abrahamsson, Hällgren, Sundström, Sörlin, 1992, Rots 2017). Detta, menar Rots, har bidragit till en bild av "öst" som en motsats till "väst", där öst anses vara mer naturvänligt och i förlängningen mer ekologisk hållbart.

Whites artikel har mött kritik av bland annat av Yi-Fu Tuan, professor i kulturgeografi vid Oxfords Universitet, som menar att det finns väsentliga skillnader mellan de attityder som formuleras i religiösa texter och vårt verkliga beteende, inte bara i Europa utan även i Kina där taoistiska och animistiska syner på naturen, inte hindrat massiva avskogningar som skedde långt innan den "västerländska" tekniken och vetenskapen kom (Rots, 2017:48).

Att folk läser in ekologiska motiv i gamla religiösa texter, har kommit att kallas för "The religious environmentalist paradigm" (Kalland och Asquith 1997, Rots 2017). Detta menar de, gör det möjligt för religiösa aktörer att delta i en global miljödiskurs och samtidigt definiera och stärka sin egna kulturella identitet. Denna strategi blir särskilt gynnsam för länder som Japan, som framställts som ett land i harmoni med naturen, i en så kallad grön orientalism (Kalland och Asquith 1997:25).

Shintoismen och nationalismen

Bilden av Japan som ett land som lever i harmoni med naturen, har kommit att ifrågasatts av flera forskare (Rots 2017, Kirby 2011, Kalland 1995, Kellert 1991). De menar att detta är en idealiserad bild av Japan som inte stämmer överens med verkligheten. Inom såväl forskning som populärkulturen beskrivs ofta japanens relation till naturen som speciell och

som exempel för detta nämns bl.a. shintoismen, den japanska trädgårdskonsten, teceremonier och haikudikter (Holm 1996, Fornander 1991, Braw 2006, Sörlin 1991).

Motiv av den japanska naturen, menar Aike P. Rots (2017) har spelat en viktig roll i det japanska nationsbyggandet och i skapandet av en japansk identitet. "In Japan images of nature have played a particularly central role in molding the imagery of nationhood" (Rots, 2017: 52). Tankar inom shintoismen är starkt kopplade till den japanska nationalismen och centrerad kring Japans storhet (Larsson 2019, Rots 2017). Från början av 1800-talet då Japan blev en nationalstat fram till slutet av andra världskriget, var shinto en statsreligion, så kallad stasshinto. I centrum fanns kejsaren som ansågs vara en ättling till solgudinnan och en manifestation av *kami*. Denna form av statshinto var snarare en monoteistisk form av religion som hyllade en kejsare, till skillnad från tidigare folkliga shinto i tidiga Japan som inte hade någon ledare. Inom shinto är myter om landets natur och nationens uppkomst centrala och gemenskapen med landet, naturen och folket betonas. Liksom i många andra länder har bilder av natur används för att återskapa bilden av nationer, och symboler för natur och landskap är därför vanliga i nationalistiska ideologier (Schwartz, 2006).

Rots (2017) menar att nationalistiska tankar om naturen och det japanska folket etablerades redan under Edo-perioden, 1603–1868. Efter tidigare utbyte med europeiska handelsmän och kristna missionärer, förbjöds sonika all kristendomsutövning och kontakt med européer, då kejsaren misstänkte att katolska missionärer i själva verket planerade en militärkupp mot Japan. Gränserna stängdes och isoleringen varade i 251 år fram till 1854 då den amerikanske kommandören Matthew Perry tvingade Japan att öppna sig i den så kallade Kanagawakonventionen (NE 2019).

I artikeln *Marketing Nature in Rural Japan* (1997), beskriver Okpyo Moon, professor i antropologi vid Akademin för Koreanska studier i Korea, den ideologiska synen på naturen. Som exempel nämner han den nationalistiska litteraturgenren *Nihonjinron* som han översätter till "studier i det japanska" (Moon 1997:228). Det återkommande temat för litteraturen är att beskylla väst för rådande miljökris, och betona Japanens harmoniska relation till naturen. Det är en romantisering av tiden som var förr, innan västerländska tankar om industrialisering och kapitalismen "förstörde" Japan. Vidare skriver Moon, att det är en idealisering av naturen och landsbygden och en romantisk återblick till riktiga Japan och till sina rötter (Ibid).

Några av genrens viktigaste verk skrevs av filosofen Motoori Noringa (1730–1801). Vilka kom att inspirera nationalistiska statshinto och lever kvar än idag. Noringa kritiserade den kinesiska kulturens inflytande och hyllade istället det japanska folkets överordnande, vilket

han kopplade till japanernas *mono-no-aware*, speciella vördnad för naturen. (Moon 1997) I boken *Holy Nations and Global Identities : Civil Religion, Nationalism, and Globalisation* (Hvithamar, Warburg, Jacobsen 2009) diskuteras nationalismens koppling till shintoismen i efterkrigstidens Japan. Även de lyfter *Nihonjinron*, som blev populärt på nytt i Japan på 1970-talet, och myten om det unikt japanska spreds i Japan såväl i resten av världen "the main message of nihonjinron is that 'the japanese' are different and they are unique, and this message is enthusiastically consumed by both Japanese and non-japanese public" (Hvithamar, Warburg, Jacobsen 2009:122).

Tankarna som uttrycks i *Nihonjinron*, menar Morean och Skov (1997), är ett uttryck för den orientaliska diskurs som även Japanerna själva är en del av. Att själva tillskriva sig dessa egenskaper ger upphov till självförtroende, stolthet och nationalism i Japan (ibid, 1997:25).

En "grön" religion

I vad som har kommit att kallas för "The religious environmentalist paradigm" av bland annat Kalland och Asquits (1997) och Rots (2017), har studier i miljö, läst in ekologiska motiv i religiösa texter. Däribland Lynn White (1967) som i sin artikel kopplade ihop miljöförstörelse och religion. Detta nya paradigm, har också inneburit att religiösa aktörer har fått en ny kulturell betydelse, och ett nytt sätt att marknadsföra sig. Genom att marknadsföra sin natur, marknadsför de också sig själva. Denna utveckling kan man se på dagens shintoism i Japan som har börjat marknadsföra sig som en grön religion. (Kalland och Asquits 1997, Rots 2017, Larsson 2019).

Under den amerikanska ockupationen av Japan efter andra världskriget tvångsseparerades shintoreligionen från staten och kejsaren abdikerade. En ny konstitution antogs som fastställer ett demokratiskt system där staten och alla dess organ förbjuds ägna sig åt religiösa aktiviteter. I konstitutionen avsade sig Japan även rätten att gå i krig eller använda/ hota om våld i internationella konflikter (Hagström 2010). I det nya liberala och demokratiska Japan var den nationalistiska shintoismen inte längre gångbart och shinto gick igenom en identitetskris. Istället har en ny bild av shintoismen vuxit fram som marknadsför sig som en grön religion (Larsson 2019). I synnerhet under 2000-talet har Japan lyfts fram som ett "grönare" och naturvänligt land med hänvisning till shintoismen (Rots 2017, Larsson 2019).

I sin bok, kritiserar Rots (2017), dagens bild av shinto som en grön religion. Han menar att shinto är en historisk konstruktion som ständigt omdefinieras efter olika ideologiska perioder och politiska agendor. I boken lyfter han den utveckling som skett under de senaste decennierna, där bilden av shinto som en gammal naturtradition, används för att

marknadsföra shintoismen som en ekologisk religion. Han anser att den gängse bilden av shintoismen som naturvänlig har gjort att den även lyckats få ta plats inom en miljödiskurs. I centrum för den nya shintoismen står de shintoistiska helgedomarna och vad som brukar kallas för helgedomsskogar, som har bevarats tack vare dess nära koppling till det gudomliga. (Larsson 2019). Shinto-organisationer har börjat att plantera träd i skogarna och även utbilda lokalbefolkningen i miljöfrågor (Rots 2017). Detta menar Rots, är bra för miljön lokalt, men inte ett större perspektiv.

För att skydda och bevara de shintoistiska helgedomarna efter kriget bildades *Jinja Honcho* (förbundet för shintoistiska helgedomar). Dessa företräder idag en konservativ shintoism som kan jämföras med den statshinto som den allierade ockupationen ville förbjuda. Jinja Honcho är idag en politisk inflytelserik aktör och har tillsammans med aktörer på den nationalistiska högerkanten lobbade för en rad frågor, bland annat i den kontroversiella frågan om att göra det obligatoriskt för elever och lärare att delta under nationalsången på skolavslutningar (Larsson 2019, Rots 2017). Ledaren för *Jinja Honcho*, Tanaka Tsunekiyo, uttalade sig bland annat på ARC konferensen 2014 att shinto är djupt oroad över vad som händer med naturen och miljön och att en viktig del av den japanska kulturen är skogskonservering, och hänvisar då till helgedomsskogar (UBrainTV 2014). Utan att komma med några konkreta förslag på vad religionen eller andra religioner kan göra för att lösa miljöproblem, visar han snarare på den retorik som Rots beskriver som den nya "ekologiska" shinto.

I samband med G7-mötet i Japan 2016, skrev Ernils Larsson doktorand i religionshistoria, en artikel i dagens nyheter. Mötet uppmärksammades även av media i Japan. Detta eftersom Japans premiärminister Shinzo Abes bjöd in representanterna till Ise-helgedomen för att plantera träd. Larsson skriver: "Valet av plats kan ses som ett led i premiärminister Shinzo Abes försök att återupprätta den nationalistiska präglade shinto-ideologi som landet tvingades avveckla efter andra världskriget" (DN 2016). Att statliga politiker gör officiella besök i helgedomar har sedan tidigare upprört diplomatiska förbindelser med Kina och Syd Korea. Shinzo Abes är ledare för Liberaldemokratiska partiet och har enligt Larsson starka kopplingar till den nationalistiska högern och Jinja Honcho. En fråga som de på senare tid samarbetat kring är att revidera konstitutionsreformen, som förhindrar staten att beblanda sig med religionen, där de vill göra det möjligt för statliga personer att öppet sponsra helgedomar. Larsson menar att när Abe bjuder in G7-ländernas representanter till Ise-helgedomen gör han det som språkrör för Japans shintonationalistiska höger (DN 2016).

Traditionell natursyn i ett modernt samhälle?

Ett urbaniserat land

Till år 2020 beräknas 95 procent av Japans befolkning bo i städer vilket kan jämföras med 1950 då ca 50 procent av befolkningen bodde i städer (Svenska FN-förbundet, 2013). En konsekvens av den snabba urbaniseringen är att människor tappar kontakten med naturen, säger Ernils Larsson doktorand i religionshistoria med inriktning på Japan vid Stockholms Universitet (Kropp & Sjal, 2019). Precis som i Sverige och andra urbaniserade länder, ser man en trend där människor i staden söker sig ut till skog och landsbygd för att komma i kontakt med naturen. En så kallad återvandring där japaner börjar arbeta på jordbruk och traditionella risodlingar. Liknande företeelser som har blivit populära i Japan är hajking, skogsbad och moss-viewing (Karlsson 2018, Larsson 2019). I uppsatsen *Moss-viewing och dess kopplingar till den japanska natursynen* (Karlsson 2018) beskrivs fenomenet moss-viewing där japaner åker ut i skogen för att fotografera mossa. Deltagarna uttrycker att det finns en koppling mellan mossan och de själva, något som Karlsson kopplar till den japanska natursynen där man väljer ut specifika delar av naturen som gjort sig förtjänt av deras uppskattning ”till och med när japaner tar sig ut i skogen är det alltså den lilla, anspråkslösa och ofarliga aspekten av naturen som uppskattas” (Karlsson 2018:34).

I harmoni med naturen?

Att japaner lever i harmoni med naturen har ifrågasatts av Kellert 1991, Kalland och Asquith 1997, Rots 2017 och Larsson 2019. Samtliga menar att den natur som japanerna påstår sig leva i harmoni med är den kultiverade, tämjda och idealiserade naturen och inte den vilda och otämjda naturen. I boken *Japanese Images of Nature* (Kalland och Asquith, 1997) exemplifierar författarna med att den omfattande exploatering av natur och miljöförstöring som sker i högsta grad, inte hindras av den så kallade harmonin mellan människa och natur. I en vetenskaplig undersökning *Japanese Perceptions of Wildlife* (Kellert, 1991) jämfördes allmänhetens syn på naturen i USA och Japan. I undersökningen kom det fram att deltagarna från Japan i högre grad hyste intresse för naturen i form av specifika arter och platser och i mindre grad utifrån ekologiska och etiska perspektiv. Deltagarna la större värde i den estetiska och kulturella naturen och uttryckte mindre oro för vildmark och den faktiska naturen (Kellert, 1991).

I studien lyfter Kellert (1991) att Japan som land har haft landsomfattande föroreningar, bidragit till skövling av skog både i och utanför Japan. Landet har även hög import av hotade växt- och djurarter. En stor del av Japans negativa miljöpåverkan sker utomlands då

de importerar bland annat timmer och utrotningshotade arter (Blomberg 2014) I den urbanisering Japan gått igenom har landet blivit hårt exploaterat och man har skövlat skog i lika stor utsträckning som till exempel Sverige (Rots 2017, Larsson 2019). Inte heller den heliga naturen är skyddad från att bli exploaterad. Genom att bygga helgedomar som alternativa boningar åt kami i naturen, har man kunnat exploatera skog, (Holm 1996, Kalland och Asquith 1997).

I rapporten *Climate Change Performance Index* rankas årligen de 56 länder i världen som tillsammans ansvarar för över 90 procent av världens utsläpp av växthusgaser. Studien utförs av den oberoende organisationen Germanwatch och räknar in varje lands utsläpp av växthusgaser, förnyelsebar energi, energianvändning och klimatpolitik. I 2019 års rapport hamnar Japan på plats 49 och hamnar i bottenkategorin med motiveringen att landet inte lever upp till FN:s klimatmål om max 2 graders temperaturhöjning till 2030. I studien har nationella experter i Japan intervjuats som kritiserar landets regering för att inte ge tillräckligt tydliga signaler om klimatpolitiken, särskilt gällande förnyelsebar energi.

Diskussion

Hur kan den japanska natursynen beskrivas?

Den japanska natursynen har sin grund i religiösa och filosofiska tankar, om människa och natur, så som de uttrycks i tao, shinto och zen (Holm 1996, Kalland och Asquith 1997). Gemensamt för dessa, är tron på att naturen är gudomlig och övertygelsen om att människa och natur i grunden är densamma, tillhörande samma kosmiska helhet. (Sörilin 1991, Holm 1996, Kybruz 1997). Vilket de menar, innebär att japanen finner identifikation med naturen.

Gemensamt för den natur som beundras, är att den uppfattas som ofarlig. Detta kan förklaras av att japanen ser världen som uppdelad i en insida och utsida, där det antingen är tryggt eller farligt att vara. På den trygga insidan finns trädgården, det japanska folket och den egna nationen, medan motsatsen är den vilda naturen och världen utanför Japan (Holm 1996, Hendry 1997).

Kanske är det Japans historiskt oförutsägbara klimat som har gjort att japanen generellt föredrar den trygga, tämjda, kultiverade naturen i trädgården. Japanen väljer ut och ramar in specifika delar av naturen som beundras (Holm 1996, Hendry 1997), det är först när naturen tuktats av människan som dess skönhet framträder. Ett bra exempel på detta är

bonsaiträdet, som genom omsorgsfull klippning, blir en idealiserad bild av ett träd. Den japanska trädgården föreställer ofta symboliskt det japanska landskapet (Holm 1996, Hendry 1997, Kalland och Asquith 1997). Trädgården som ska se naturlig ut, är dock i högsta grad ett uttryck för kultur.

Uppfattningen om Japanens "unika" relation till naturen, som delas av både den själv och resten av världen (Kalland och Asquith 1997, Ackermann 1997, Rots 2017), verkar bottna i mer än synen på den som gudomlig.

I den japanska kulturen finns en tradition av att använda bilder och beskrivningar av naturen som symboler och metaforer för mänskliga känslor och kulturella skeenden (Holm 1996, Ackermann 1997). Detta kommer till uttryck i den japanska poesin och konsten, där motiv av de japanska årstiderna är ständigt återkommande. Bilder av årstiderna, anser Ackermann, ska snarare ses som att genom konsten manifesteras en ideologi, det som Kyrbuz (1997) kallar för den "kosmiska principen", där naturen och kosmos är uttryck för varandra. Motiv av naturen, behöver således inte symbolisera riktig natur. Det är snarare idén om naturen som är viktig, och idén om naturen kan leva vidare även om naturen i sig inte gör det.

Detta kan kanske förklara varför allmänheten i Japan, i en jämförelse med USA, visade större uppskattning för en begränsad och idealiserad del av naturen, och uttryckte mindre intresse för natur utifrån ekologiska och etiska perspektiv (Kellert 1991). När Japan jämförs med andra länder, rankas de bland de lägsta att skydda miljön (Germanwatch 2018). Dessa studier tycks således ha svårt att bevisa den japanska kärleken till naturen, utan verkar snarare motbevisa den.

Japanens syn på natur kan därmed beskrivas som komplex och motsägelsefull. Att vissa delar av naturen uppskattas, skulle möjligtvis kunna förklaras av att folk påverkas av budskap i media och reklam. Morean och Skov (1997) lyfter medias betydelse, som använder bilder av natur och särskilt årstider, för att få folk att konsumera. Årstidernas växlingar marknadsför nya säsongsvoror och stilar. Genom media blir naturen ett koncept där än en gång, idén om naturen blir viktigare än naturen i sig.

Naturen som återkommande motiv, i japansk litteratur, konst och trädgårdskonst, har av såväl forskare som japanerna själva, tolkats som uttryck för japanernas kärlek till naturen. Även om dessa lyckas fånga naturens skönhet, tycks denna estetik ha lite koppling till naturen i sin helhet. Att japanen lever i harmoni med naturen verkar alltså inte stämma. Detta verkar dock inte hindra att bilden av japanen som lever i harmoni med naturen, lever vidare.

Hur kan den japanska natursynen påverka Japans natur?

Synen på naturen i Japan kan följaktligen sammanfattas som motsägelsefull. Det är inte naturen i sin ursprungliga form, utan enskilda, utvalda delar av den som beundras. I den japanska kulturen verkar naturen som koncept vara utbredd, och bilden av naturen/naturen som metafor blir viktigare än naturen i sig.

Att beundra utvalda delar av naturen riskerar försumma andra, vilket inte är i naturens intresse. Körsbärsblomningen hyllas oavsett om den växer i parken eller i det vilda. Det är natur som tillskrivs estetiska och symboliska värden som värderas högt, inte ekologiska värden och biologisk mångfald. Naturen som koncept används dessutom för att få folk att konsumera mer, vilket i förlängningen har en negativ påverkan på naturen.

Synen på naturen som helig verkar inte vara ett skydd för naturen, eftersom *kami*-andar kan förflyttas genom ritualer (Holm 1996, Kalland och Asquith 1997). Gudomlig natur är således ingen garanti mot att mark exploateras. Dessutom är *kami* något som finns i naturen i Japan och inte i den regnskog som skövlas utomlands. Tvärtom kan natursynen vara ett hinder för ett riktigt naturskydd, eftersom dessa handlingar kan rättfärdigas genom ritualer då människan gottgör för den skada som åsamkats naturen.

När allt kommer omkring har Japan genomgått en industrialisering och urbanisering, och därmed på samma sätt som många andra länder, dominerat naturen som en fysisk egendom (Kalland och Asquith 1997, Kirby 2011, Blomberg 2014, Rots 2017) samtidigt som de fortsätter att hylla naturen i religionen och kulturen.

I ett större perspektiv kan själva bilden av den japanska natursynen som unik, bli ett hinder för utvecklingen av ett riktigt miljöskydd. Rots (2017) och Morean och Skov (1997) lyfter hur naturen är ett av huvudelementen i en orientalisk diskurs, som finns både i och utanför Japan, där man vill lyfta fram skillnader mellan "öst" och "väst". Stereotyper om japanen som lever i harmoni med naturen ställs i motsats till "väst" som vill dominera den (ibid).

För Japan har detta blivit ett sätt att positionera sig från västerländska och andra asiatiska länder, som de beskyller för rådande miljökris (Moon 1997, Rots 2017). Bilden av japanens relation till naturen som speciell, har varit en viktig del i att skapa en japansk identitet och nation. Nationalistiska tankar om det unikt japanska har varit, och är även idag en del av den politiska och mediala retoriken (ibid). Förutom att särskilja Japan och det japanska folket från andra kulturer, har bilden av den japanska natursynen som unik, gjort det möjligt för Japan att marknadsföra sig som en grön religion (Rots 2017, Moon 1997).

I det som har kommit att kallas "The religious environmentalist paradigm" har det blivit populärt att läsa in ekologiska motiv i religiösa texter (Kalland och Asquith 1997, Rots 2017). Lynn White (1967), anklagade i sin artikel, kristendomens människocentrerade världsbild, som ansvarig för exploatering av naturen. Medan Yi-Fu Tuan (1968), å andra sidan, menar på att animistiska syner inte varit ett hinder för människans manipulering och exploatering av naturen (Rots 2017:48). Utifrån detta, verkar varken österländsk eller västerländsk natursyn vara ett skydd för naturen.

Att vända sig till religioner och filosofier för att hitta svar på miljöproblemen verkar alltså inte vara en tillräcklig lösning. Förutom att den bygger på stereotypa antaganden om österländska religioner, ger det religiösa ledare en ny kulturell betydelse och ett sätt att marknadsföra sig själva (Kalland och Asquith 1997, Rots 2017). Denna utveckling kan vi se i dagens Japan där shintoistiska ledare har fått medial uppmärksamhet nationellt och globalt.

Att ge religioner en kulturell signifikans kan säkert ha positiva effekter utifrån ett socialt perspektiv, men utifrån ett miljöperspektiv kan det vara direkt skadligt. Den natur som beskrivs i religionen är ofta symbolisk menad (Ackermann 1997, Kalland och Asquith 1997, Rots 2017) och därför inte direkt överförbar till de miljöfrågor vi står inför idag. Trots spridning av hållbarhetsretorik, är Japans prestation i miljöåtgärder fortsatt litet.

Detta ställer frågan om begreppet Natursyn betydelse på sin spets. Det verkar finnas en diskrepans mellan människors natursyn och kultur, vilket kan tolkas som att vår natursyn inte beskriver hur vi beter oss mot naturen, utan snarare hur vi vill bete oss. Natursynen i Japan är uppenbarligen komplex och motsägelsefull, och att tala om Japans natursyn i singular, riskerar att ge en förenklad och stereotyp bild.

Idéer om "Den japanska natursynen" verkar snarare vara en modern konstruktion och en viktig del i det Japanska identitets- och nationsbyggandet. I verkligheten finns det en mycket större komplexitet och mångfald om vad "natur" är och hur man ska förhålla sig till den, vilket påverkar naturen i Japan i allra högsta grad.

Avslutande Reflektion

Ämnet natursyn har kommit att intressera mig allt mer under arbetets gång. Vad som till en början skulle handla om tankarna bakom den japanska trädgården, utvecklades till att handla om den japanska natursynen. När jag började läsa på om Japan upplevde jag att det

ofta fanns en romantiserande och generaliserande ton, i såväl trädgårdsböcker och i populärkultur. Men även i böcker där forskare i historia och humanekologi, ofta kortfattat, beskrev österländska religioner som "öst" och punktade upp olikheter till "rationella" väst.

Detta förde mig in på ett mer kritiskt förhållningssätt till den japanska natursynen, där jag fick upp ögonen för ämnets komplexitet: Natursynens kopplingar till nationalism, orientalism, politik och ideologi. Arbetet behandlar bara en liten del, av den uppsjö av intressanta ämnen som kan skrivas om detta. För den som vill gräva djupare i den japanska natursynen, eller natursyn överlag, är rekommenderade forskningsfrågor: Natursynens kopplingar till nationalismen, The religious environmentalist paradigm betydelser för Shintoismen i Japan, kopplingar mellan religion och politik i efterkrigstidens Japan.

Källförteckning

- Abrahamsson, Kurt Viking, Hällgren, Jan-Erik, Sundström Tage, Sörlin, Sverker (1992). *Humanekologi - Naturens resurser och människans försörjning*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Ackermann, Peter (1997) *The Four Seasons: One of Japanese Culture's Most Central Concepts*. Japanese images of nature: Cultural Perspectives Richmond: Curzon Press.
- Arntzen, Sonja (1997) *Natural Imagery in Classical Japanese Poetry: The Equivalence of the Literal and the Figural*. Japanese images of nature: Cultural Perspectives Richmond: Curzon Press.
- Blomberg, Per (2014). *Naturvård i Japan - en studie av naturvårdsarbetet i Japan under 2013*. Stipendiestiftelsen för studier av japanskt samhällsliv. Stockholm.
Tillgänglig via: <http://ekid.se/wp-content/uploads/2014/03/Rapport-2014-mini.pdf>
- Braw, Monica (2006). *Japansk trädgård på svenska*. Stockholm: Prisma.
- Cabanas, Pilar (1997) *Bijinga and Nature: A Single Beauty*. Japanese images of nature: Cultural Perspectives Richmond: Curzon Press.
- Cave, Philip (1996) *Creating Japanese Gardens*. Rutland: Tuttle Publishing.
- Fornander, Kjell (1991). *Japan: Reseberättelser och adresser*. Stockholm: Norstedt Förlag AB.
- Fuijo During, Chieko (1985). *Japan – Kultur och Historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Germanwatch (2018) *Climate Change Performance Index: Results 2019*.
Tillgänglig via:
https://germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/CCPI2019_Results_WEB.pdf
- Gustavsson, Bernt (1988). *Världsbilder: Synen på människa samhälle natur*. Lund: Wahlström & Widstrand.
- Hagström, Linus (2010) *Japan tar steg mot en ny konstitution*. Svenska Dagbladet. 2010.05.18
Hämtad: 2019.05.10
Tillgänglig via: <https://www.svd.se/japan-tar-steg-mot-en-ny-konstitution>
- Helmfrid, Hillevi (2007). *Natursyn: tre svar på vad natur är*. Rapport nr 1, SLU institutionen för stad och land.
Tillgänglig via: https://pub.epsilon.slu.se/9416/7/helmfrid_h_130207.pdf

Hendry, Joy (1997) *Nature Tamed: Gardens as Microcosmos of Japan's View of the World*. . Japanese images of nature: Cultural Perspectives Richmond: Curzon Press.

Holm, Christa (1996). *Inspiration från japanska trädgårdar*. Köping: Natur och Kultur.

Hvithamar Anna, Warburg Margit och Jacobsen Brian Arly (2009). *Holy Nations and Global Identities: Civil Religion, Nationalism, and Globalization*. Boston: Brill.

Kalland, Arne (1995) 'Culture in Japanese Nature' i *Asian Perceptions of Nature: A critical approach*. Richmond: Curzon Press.

Kalland, Arne och Asquith Pamela J. (1997) *Japanese perceptions of Nature. Ideals and Illusions*. Japanese images of nature: Cultural Perspectives Richmond: Curzon Press.

Karlsson, Johanna (2018) *Moss-viewing och dess kopplingar till den japanska natursynen* Alnarp: SLU Department of Landscape Architecture.
Tillgänglig via: <https://stud.epsilon.slu.se/13960/>

Kellert, Stephen R (1991) *Japanese perception of Wildlife*. Yale University: School of forestry and environmental studies.

Kirby Peter Wynn (2011) *Troubled Natures: Waste, Environment, Japan* . Honolulu: University of Hawaii Press.

Kropp & Sjal (2019) *Ett med naturen* [Radioprogram] Producent: Clara Lowden och Stina Näslund, Sveriges Radio, P1. 23.04.2019
Tillgänglig via: <https://sverigesradio.se/avsnitt/1274001>

Larsson, Ernils (2016) *Nationalismens frammarsch i Japan*. Dagens Nyheter. 2016.05.26
Hämtad 2019.05.15
Tillgänglig via:
<https://www.svd.se/nationalismen-pa-frammarsch-i-japan/av/ernils-larsson>

Moeran, Brian och Skov, Lise (1997) *Mount Fuji and the Cherry Blossoms: A View from Afar*. Japanese images of nature: Cultural Perspectives Richmond: Curzon Press.

Nationalencyklopedin (2019) Japan: *Mot modern tid*.
Hämtad 2019.05.25
Tillgänglig via: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/japan/konst/mot-modern-tid>

Nationalencyklopedin (2019) *Natur: Japan*.
Hämtad 2019.05.25
Tillgänglig via: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/japan/natur>

Rots, Aike P (2017) *Shinto, Nature and Ideology in Contemporary Japan: Making sacred Forests*. London: Bloomsbury Academic.

Schwartz, Katarina (2006) *Nature and National Identity after Communism: Globalizing the Ethnoscape*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Svenska FN-förbundet (2011). *Befolkning i städer* (elektronisk).
Tillgänglig via: <https://www.globalis.se/Statistik/Befolkning-i-staeder>
Hämtat: 13.05.2019

Sörlin, Sverker (1991). *Naturkontraktet: Om naturumgängets idéhistoria*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

UBrainTV (2014) *Tsunekiyo Tanaka on the Japanese sense of nature, past and present*.
[video].
Tillgänglig via: <http://www.ubraintv.com/watch.php?id=1053>

White, Lynn (1967) *The historical Roots of Our Ecological Crisis*. *Science*, Volume 155 Number 3767. 1967.03.10
Tillgänglig via: https://www.jstor.org/stable/1720120?seq=1#metadata_info_tab_contents